

Varning för god smak!

En diskursanalys av Josef Franks formgivning

Andreas Siotis

Avdelningen för konsthistoria och visuella studier

Institutionen för kulturvetenskaper

Lunds universitet

KOVK03, 15 p. Kandidatkurs ht 2022

Handledare: Ylva Haidenthaller

Abstract

The aim of this bachelor thesis is to examine the implicit aesthetic disposition of seeking to obtain an aristocratic habitus by acquiring furniture and textiles designed by Josef Frank. By applying the Bourdieusian theory of legitimate manners and discourse analysis on newspaper articles, this paper asks whether how the aesthetic disposition and pedantic disposition differ in manners of acquiring his furniture and textiles.

While legitimate culture prefaces its proclivity toward objects that give a high distinction profit, the pedantic disposition which is not similarly awarded, owes its lower distinction profit through acquirement by the dominated classes, i.e., the masses. The question is dissected – when and how the objects were bought.

Paradoxically, seeking to obtain objects by Frank enables the implicit distinction profits up until the possessors of distinction properties abandon the objects following the acquirement of the masses. Furthermore, this play on distinction is conflicted by the bourgeois habitus and the aristocratic habitus but less on the dominated fractions. Throughout generations the economic fractions have received legitimacy today through the benefits of belonging to an economic fraction during that time and because of time.

Keywords: Bourdieu, pedantic disposition, aesthetic disposition, taste, distinction, Josef Frank

Nyckelord: Bourdieu, pedantisk disposition, estetisk disposition, smak, distinktion, Josef Frank

Innehållsförteckning

Inledning	1
Syfte och frågeställning.....	1
Forskningsöversikt.....	2
Teori.....	3
<i>Dominanta klasser</i>	
<i>Josef Frank som estetisk och pedantisk disposition</i>	
Metod.....	8
Material.....	9
Disposition.....	10
Bakgrund: Josef Franks formgivning	11
Artiklarna	
Kreatören Camilla Thulin	13
Intendenten Tom Österman	18
VD:n Li Pamp.....	20
Inredningsarkitekten Beata Heuman.....	22
Avslutande diskussion	25
Källförteckning	26
Bildförteckning	27

Inledning

Josef Frank är tveklöst en av Sveriges mest hyllade möbelarkitekter och formgivare. Hans mönstrade textilier, tapeter och strama, ornamenterade möbler har gjort honom till ett unikum. 1934 anlitas han av Svenskt Tenns grundare Estrid Ericson vilket ledde till ett lyckat samarbete. I skandinaviska inredningsreportage är det svårt att missa hans möbler och mer än ofta beskrivs hans formgivning som synonymt med god smak.

Li Pamp, VD för Stockholms Auktionsverk, säger i en intervju att Frank är “folkkär, men inte folklig”. Hon jämför Frank med formgivaren Carl Malmsten, vilken hon menar på finns i “betydligt fler hem” då prisbilden är avsevärt lägre, inte minst på auktionsmarknaden.¹

Trots Josef Franks omfångsrika repertoar av möbler, textilier och ett och annat hus ter han sig vara en vattendelare. Samtidigt som det finns röster som understryker Franks formgivning som likriktad menar andra på att den är eklektisk. Det råder meningsskiljaktigheter kring formgivningen och olika författare har motstridiga åsikter, så väl mellan varandra som sig själva. Det finns onekligen åsikter om hur Franks formgivning attribueras till den goda smaken och ett borgerligt stilideal. Hur kommer detta sig?

Syfte och frågeställning

Jag kommer att göra en undersökning med bakgrund i Pierre Bourdieus habitusteori och Bourdieus teori om estetisk och pedantisk disposition. Bourdieu förklarar att habitus består av ett ekonomiskt, kulturell, socialt och ett symboliskt kapital. Hur dessa samverkar och erkänns utgör ett habitus. Josef Franks formgivning synes uppfattas som ett tecken på en god smak, vilket åligger det kulturella kapitalet. Uppsatsen syftar att utifrån Bourdieus teori undersöka diskursen kring formgivningen av Josef Frank och dess samband till uppfattningar av god smak.

Mina frågeställningar är:

1. Hur bidrar Josef Franks formgivning till en legitimeringsprocess?
2. Hur kan Franks formgivning ses som borgerligt eller aristokratiskt habitus?

¹ "Josef Frank - Så blev han den goda smakens färgstarka företrädare", *Godmorgon Världen* [radioprogram], Sveriges Radio, 20 januari, 2017. <https://sverigesradio.se/artikel/6612770>. Hämtad 2023-01-07.

3. Vilka dispositioner tillämpas av den kulturella fraktionen och den ekonomiska fraktionen?

Forskningsöversikt

Hittills har det skrivits relativt mycket om Josef Frank. Ett exempel är *Josef Frank: Life and Work* (2003) av Christopher Long, professor i arkitektur vid University of Houston vilken används som bakgrund i denna uppsats.² Boken ger en överblick av Franks liv och yrkesverksamhet. Mindre har däremot skrivits om diskursen kring Josef Franks formgivning. Här kan Sara Lundströms D-uppsats *Borgarklassens diskreta stil* (2012) nämnas. Hon applicerar habitusteorin på en diskursanalys av ett inredningsreportage i den svenska dagstidsskriften *Sköna Hem*. Lundström visar att informanterna i *Sköna hem* ofta använder sig av Svenskt Tenn och Josef Frank, en inredningsetetik som de kopplar till god smak. Likaså visar Lundström att informanterna har socialt uppstående ambitioner, vilket även kan kopplas till utgångspunkten av föreliggande uppsats.³

Slutligen kan även Martin Gustavsson, docent i ekonomisk historia vid Stockholms universitet, doktorsavhandling *Det gäller att ha klass: Möbelkonsumenter hos Svenskt Tenn och Carl Malmsten, 1935–1955* (2012) nämnas. I ett utdrag jämför Gustavsson formgivaren Josef Frank med formgivaren Carl Malmsten. Författaren använder tillika Bourdieus teoribildning, däribland dominanta klasser, distinktionsvärde samt klassfraktioner. Gustavsson citerar Jonas Gardells roman *Fru Björks öden och äventyr* om en man från arbetarklassen, Börje Molin, som studerat till att bli civilingenjör och sedan flyttat till Stockholm. Väl där försäkrar han sig att endast handla på Nordiska Kompaniet och Svenskt Tenn. Fru Björks andre man, stammad från en fin familj, synar Molin tjugo år senare som en uppkomling då han saknar säkerhet i smakfrågor vilket gör att han ”saknar klass”.⁴ Gustavsson nämner också devalveringsstrategier, som enligt Bourdieu blir till då den dominerande klassen lämnar föremål som är symbolprodukter, i detta fall god smak (socialt särskiljande värde) till en bredare publik.

Empirin jämförs i devalveringsprocessen mellan de dåvarande gallerierna *Fritzes, Färg och Form* och slutligen *Galerie Blanche* i Stockholm under 1930 till 60-talet. Sedan applicerar

² C.Long, *Josef Frank: Life and Work*, University of Chicago Press, Chicago, 2002.

³ S. Lundström, *Borgarklassens diskreta stil*, Umeå universitet, D-uppsats, 2012.

⁴ M. Gustavsson, ”Det gäller att ha klass: Möbelkonsumenter hos Svenskt Tenn och Carl Malmsten, 1935–1955” i E. Bjurström et al. (red.), *Senmoderna reflexioner till Johan Fornäs*. Linköping University Electronic Press, Linköping, 2012, S. 147.

författaren samma teoribildning på Svenskt Tenns och Carl Malmstens butiker.⁵ Detta går i liknande tappning för min teoribildning gällande distinktionsstrategier.

Teori

Jag kommer att tillämpa den franske sociologen Pierre Bourdieus teori om habitus ur hans bok *Distinction: A Social Critique of The Judgment of Taste* (1979). I ett utdrag ur Pierre Bourdieus bok *Kultur och kritik* (1984) beskrivs habitus som ett förkroppsligande av fyra olika kapital: det ekonomiska, (hur mycket pengar en har), det kulturella (utbildningsnivå, kulturell kännedom om konst, kultur etcetera), socialt kapital (vilka en känner, ens kontakter, ens nätverk) och symboliskt kapital (de kapitalformer som erkänns och synliggörs i motsvarande fält). Alla agenter i ett fält innehar ett habitus och erkänns av agenter i samma fält.⁶ Uttrycket “det krävs en för att känna en annan” passar in här.

Bourdieu studerar legitimitetens kultur – konst (måleri), musik, litteratur, teater – eller den personliga kulturen – exempelvis kläder, möbler eller matlagning.⁷ Han kommer fram till två etablerade faktum: det nära förhållandet mellan kulturellt kapital och utbildningsnivå (mätt genom akademiska kvalifikationer) samt i sociala ursprunget (mätt från faderns yrke/yrkesnivå). Bourdieu särskiljer kunskap via kulturellt kapital som förvärfvas via familjehemmet (*legitimt*) eller via utbildningsanstalten (*skolastiskt*).⁸ Legitimiteten föregås av den estetiska dispositionen medan den skolastiska föregås av den pedantiska dispositionen som förklaras nedan.

Bourdieu menar att de agenter som har förvärvat sitt kulturella kapital skolastiskt är hemmahörande i arbetar och medelklassen och har en akademiskt konsekurerad smak gällande konst t.ex. uttrycker de positivt smakomdöme kring klassisk konst som Goya, Leonardo, Breughel, Watteau eller Raphael.⁹ Bourdieu menar samtidigt att de agenter vars pappor tillhör överklassen är mer benägna att uttrycka ett gott smakomdöme kring avantgardistisk konst och Bourdieu nämner kubisten George Braque som ett exempel på en sådan.¹⁰ Följaktligen beskriver Bourdieu Raphael eller Leonardo da Vinci som akademiskt konsekurerade verk. Detta

⁵ Gustavsson, S. 147

⁶ B. Gesser i P. Bourdieu, *Kultur och Kritik. Anföranden av Pierre Bourdieu*, 1984. Översatt till svenska av J. Stierna, andra upplagan, 1991, Daidalos, Göteborg, S. 10.

⁷ P. Bourdieu, *Distinction: A Social Critique of The Judgment of Taste*, tredje upplagan, Routledge, London, 1979. Översatt till engelska av R. Nice, 1994. S. 13

⁸ Bourdieu. 1994, S. 14

⁹ Bourdieu. 1994, S. 65.

¹⁰ Bourdieu. 1994, S. 32

tillskriver Bourdieu som en säkrare smak, eftersom den förekommer i den museala ritualen.¹¹ I denna kontext kan Josef Franks formgivning erkännas annorlunda om en agent kommer från ett fält där denne har vuxit upp med den kunskap och vurm för Franks estetik kontra har förvärvat som vuxen individ. Att veta vilken typ av konst, genre eller verk som inbegriper den legitima kulturen är att erövra status och följaktligen ett symboliskt kapital.

Dominanta klasser

Josef Frank verkar vara ett uttryck för god, borgerlig smak i diskursen. Bourdieu menar att borgerligheten är en av de dominanta klasserna. Bourdieu menar att de dominanta klasserna består av agenter/individer med ett aristokratiskt och ett borgerligt habitus. De agenter som har ett aristokratiskt habitus innehar legitimitet följt av borgerligheten medan den dominerade klassen erhåller i motsats ingen legitimitet.¹² De dominerande klasserna består av två fraktioner: den ekonomiska fraktionen, vilken har ett högt ekonomiskt kapital, exempelvis en hög lön medan den kulturella fraktionen definieras av högt kulturellt kapital, till exempel en lång utbildning men ett lågt ekonomiskt kapital.¹³

Legitimitet erkänns av andra agenter i samma fält. Bourdieu för in begreppet kulturell aristokrati, vilket belönar och erkänner de agenter som tidigt har haft tillgång till den legitima kulturen och en god utbildning. Dessa agenter kommer oftast från en kultiverad familj som Bourdieu kallar *mondain*.¹⁴ Bourdieu menar också att utbildningsanstalten avskriver skolastisk kunskap sitt implicita värde, vilket ingår i det kulturella kapitalet. Den kunskapen är alltså inte förvärvad från familjehemmet. Via skolans utbildning får barn från aristokratin eller borgerliga familjer en bättre förutsättning och befogar via sin utbildning den legitima kulturen. Det som särskiljer ett borgerligt habitus och ett aristokratiskt sådant är att den senare har vuxit upp i ett hem med konstverk i familjegods förvärvade sedan generationer. Det styrker det kulturella kapitalet vilken föregås av det ekonomiska kapitalet (och inte tvärtom) och en god smak.¹⁵ I empirins avseende undersöks de legitima sederna via införskaffande av Josef Franks formgivning. I detta sammanhang framhålls aristokratin och bourgeoisien senioritet dvs. tidpunkten av den ätts adlande eller rang - ju längre tid och ju fler generationer som förflutit

¹¹ Bourdieu. 1994, S. 65

¹² Bourdieu. 1994, S. 32

¹³ Bourdieu. 1994, S. 2.

¹⁴ Bourdieu, 1994, S. 2. *Mondain*: världslig, belevad.

¹⁵ Bourdieu. 1994, s. 75.

¹⁶ Bourdieu. 1994. S. 75

med bibehållen aristokratisk eller borgerlig status - desto högre anseende innehar familjen.¹⁶ Bourdieu menar samtidigt att det är svårt för en agent med ett förvärvat ekonomiskt kapital att klättra i denna hierarki eftersom dennes habitus utgår från familjens rang så väl som dess brist av den.

Bourdieu menar att de dominanta klasserna, däribland aristokratin, får sin legitimitet genom de mest sällsynta former av förvärvande - att ha ackumulerat och äga föremål från det förflutna över tid och som är en del av historien. Legitim kultur destilleras genom adliga titlar och efternamn, slott eller herresäten, målningar och samlingar, gamla vinflaskor och antikviteter eller antika möbler.¹⁷ Bourdieu menar att detta är ett sätt att bemästra tid, eftersom den enda gemensamma nämnaren är att de förvärvas över en tid, ett arv eller rent utav en smak för antikviteter.¹⁸ Josef Franks *accidentism*, vilket är det ideal som Frank förespråkar, utgår ifrån att bemästra tid. Bourdieu menar således att de dominerande klasserna har ett legitimitetskapital och vidmakthåller legitima seder. Detta kallar Bourdieu pedantisk eller estetisk disposition.

Josef Frank som estetisk kontra pedantisk disposition

Intrycken av konstverk under ett museibesök är ett exempel på pedantisk disposition, likt den skolastiska kunskap som är förvärvad från utbildningsanstalten. I uppsatsens sammanhang särskiljs den estetiska och pedantiska dispositionen eftersom de utgör olika sätt att förvärva kulturellt kapital beroende på distinktionsprofit och därigenom Josef Franks formgivning.

I sitt sociala ursprung har aristokratin socialiserats in i att ha *rätt* uttal, *rätt* bordsskick eller *rätt* sätt att konversera. Bourdieu menar att det samtidigt är typiskt för en agent med ett borgerligt habitus att uppvisa sitt sociala ursprung när denne åberopar sitt smakomdöme.¹⁹

De dispositioner som utgör en skillnad i de dominerande klassernas habitus särskiljs genom de agenter som vuxit upp i en värld av konst, värdefulla artefakter, marker och tillhörande byggnader som ärvts från generation till generation. Dessa ges en auktoritet vilket föregås av ett ekonomiskt kapital och god smak.²⁰ Bourdieu förhåller sig och baserar sin undersökning till 1960-talets Frankrike. Dessutom har han gjort kvantitativa undersökningar med faktorer som socialt ursprung (faderns yrke) samt utbildningsnivå (erlagda examina) som varvas med resonemang eller stöd utifrån dessa.

¹⁷ Bourdieu. 1994, S. 71

¹⁸ Bourdieu. 1994, S. 71

¹⁹ Bourdieu. 1994, S. 70

²⁰ Bourdieu. 1994, S. 75

Pierre Bourdieus huvudfokus i aristokratin så väl som den borgerliga klassen kan i en svensk kontext likställas med den franska, men dessa geografiska skillnader utgör självklart en viss skillnad. Gustavssons (2012) text brygger detta gap någorlunda och trots detta finns det relevant teori i habitusteorin, legitimitet och den pedantiska och estetiska dispositionen.

Jag undersöker dagens Sverige för att särskilja min undersökning från det som har gjorts tidigare, både gällande Pierre Bourdieus undersökning och Josef Franks formgivning. Denna uppsats ämnar tillföra ett teoretiskt perspektiv på Franks accidentism och utgår ifrån huruvida en agent som tillskansar sig kulturellt kapital tidigt eller sent i livet har, från hushållet eller skolastiskt, åtnjutit olika distinktionsprofiter och devalveringsstrategier. Franks formgivning kan användas på olika sätt beroende på den pedantiska och estetiska dispositionen.

Metod

Denna uppsats använder sig av en diskursanalys. Göran Bergström och Kristina Boréus bok, *Textens mening och makt: Metodbok i samhällsvetenskaplig text och diskursanalys* (2005) använder jag som metodkälla. Boréus och Bergström menar på att texter antingen är *koherenta*: de hålls ihop av ett visst ämne med en röd tråd, medan de *kommunikativa* har ett budskap att förmedla. Det föregås av att läsaren har nödvändiga kunskaper för att förstå budskapet, till exempel en vetenskaplig tidsskrift eller denna uppsats. Diskursbegreppet åsyftar någon typ av social praktik som har med språkanvändning i något speciellt sammanhang att göra, däribland ”handlingsmönster, vanor och konventioner”.²¹

Uppsatsen använder sig av en kvalitativ innehållsanalys samt en argumentationsanalys. Innehållsanalys avser kvantifierande jämförelser av förekomster av vissa element i texter som gör en analys över förändringar över tid, till exempel politiska termer som kan uppenbara insikter om ideologiska förändringar.²² På liknande sätt kan en analys av empirins artikelförfattare ge uttryck för sammanhängande ordval och på så vis ge utdelning om diskursiva attityder. Argumentationsanalys är intressant eftersom det speglar ”en viss aspekt av vad en aktör argumenterar för och vilka skäl aktören anger”, enligt Boréus och Bergström”.²³ I denna uppsats värderas resonemangen genom artikelförfattarna, intervjuerna samt serieavsnittet. Där Josef Frank och hans formgivning nämns understryks detta för förtydligande. De exempel som återfinns i form av journalistiska intervjuer samt en dokumentär kommer jag att behandla ingående och tillämpa i analysen.

²¹ K. Boréus & G. Bergström, *Textens mening och makt: Metodbok i samhällsvetenskaplig text och diskursanalys*, andra upplagan, Studentlitteratur. Lund, 2005, S. 16.

²² Boréus & Bergström, S. 18.

²³ Boréus & Bergström, S. 18.

Material

Uppsatsens undersökningsmaterial utgörs av två artiklar och en radioinspelning samt ett avsnitt ur en dokumentärserie rörande Josef Frank. Jag har valt att göra en geografisk avgränsning till Sverige. De utvalda artiklarna är författade av personer med legitimitet och auktoritet i inredningsbranschen. En intendent, en auktionshus-VD, en klädesdesigner och en svensk inredningsarkitekt.

Li Pamp (f. 1972) och Tom Österman (f.1965) företräder auktionsbranschens förhållningssätt till Frank. De båda verkar för auktionsnätverket *Auctionet*. Pamp är VD för Stockholms Auktionsverk och Österman är intendent och en av grundarna till *Auctionet*. Pamp har även suttit i juryn i Boinstitutets stiftelse Bopriset - *till minne av Josef Frank*.²⁴ Auktionshusens verksamhet och i synnerhet *Auctionet* är väsentlig för min empiri, delvis då de innehar stora marknadsandelar och kunder i Sverige vilket kan bidra till en uppfattning om dagens auktionsmarknad.

Den svenska klädesdesignern Camilla Thulin företräder det fältet hon beskriver som en "bohemisk överklass". Att *Dagens Nyheter* har valt att låta Thulin ge riktlinjer vad gäller den goda smaken talar för att hon har intagit en maktposition. Slutligen företräder Beata Heuman fältet för en kreatör eller konstnär. Hon är en prisbelönt inredningsarkitekt och möbelformgivare och uttalar själv Josef Franks formgivning som sin främsta inspiration.²⁵ Heuman använder textilier formgivna av Frank i sin möbelformgivning.²⁶

Jag har identifierat och valt ut dessa artikelförfattare därför att de är etablerade i sina fält och tillför olika perspektiv. De individer som företräder auktionsbranschen har en kunskap vad gäller den exklusiva prisbilden och den goda smak som tillskrivs subjektet. Gemensamt för alla informanter är deras tydliga åsikter och att de bidrar till diskursen i vad som beskrivs som god smak gällande Josef Frank.

²⁴ Form och designcenter, "Bopriset - till minne av Josef Frank", *Form och designcenter* [Webbsida], 2018, <<https://formdesigncenter.com/utställning/bopriset-till-minne-av-josef-frank>>. Hämtad 2022-12-26.

²⁵ C. von Mentzer, "Läcker färgfest hos Beata Heuman – kika in", *Elle Decoration* [Webbsida], 1 mars, 2021, <<https://www.elle.se/decoration/lacker-fargfest-hemma-hos-arets-inredare-beata-heuman-kika-in/7329260>>. Hämtad 2022-12-26.

²⁶ Beata Heuman, tyget "Mirakel" av Josef Frank tapetserat på möbeln "Wave Longue", formgiven av B. Heuman, Beata Heuman Ltd. [Webbsida], Products, <<https://shoppa.beataheuman.com/products/wave-longue>>. Hämtad 2022-12-26.

Disposition

Analysen inleds med en kort presentation av Josef Franks formgivning. Därefter följer diskussionen utifrån följande representanter: Thulin, Österman, Pamp och Heuman. Dessa artikelförfattare eller intervjupersoner citeras ingående under var sitt avsnitt för att utifrån Bourdieus habitusteori kontextualisera diskursen kring Josef Franks formgivning. Slutligen vägs utsagorna samman i en sammanfattande diskussion som sammanställer resultaten för varje undersökning kopplad till varje informant.

Bakgrund - Josef Franks formgivning

Josef Frank (1885–1967) var en österrikisk arkitekt, formgivare och teoretiker. Frank föddes i staden Baden i en judisk medelklassfamilj som son till en framgångsrik textilfabrikant.²⁷ Frank tilldelades permanent exil i Sverige 1933 då han tillträdde som chefsdesigner på firman *Svenskt Tenn* under ledning av Estrid Ericson.²⁸ Han tillbringar större delen av sitt yrkesliv i Sverige. Flytten innebar ett skifte – hans formgivning och arkitektoniska gärning verkade under funktionalismen men han agerar emellertid en motståndare mot denna strömning. I Sverige hade funktionalismen dominerat 1930-talets formspråk och han kom att bli en centralfigur för det som kallas *Swedish Modern*.²⁹

Franks formgivning gav utrymme för funktion *och* form vilket utgjorde ett unikum under modernismens upprinnelse. Möblerna kändes moderna samtidigt som de behöll forna, estetiska konventioner.³⁰ Frank introducerade mahogny och teak vilket kontrasterade den polerade björk som använts av de tidigare formgivarna Uno Åhrén och Björn Trägårdh. Exotiska inslag som marmor, leopard-och zebraskinn vann tillträde i Franks inredningar.³¹ Textilierna präglades av en växtornamentik som ses i den blommiga kretongsoffan och fåtöljen på figur 2.³² Hans mönster har länge åtnjutit popularitet i den borgerliga klassen vilket kanske grundar sig i hans *accidentism*, ett begrepp Frank myntade där en inredning ska ge intrycket av att ha sluppit dit av rena tillfälligheter. Frank framhöll att han fann det allt svårare att generera en ny ornamentik under sin samtid och förklarade att den moderna människan tvingas titta tillbaka i stilhistorien för inspiration till textilier och mönster. Hans formgivning inger en känsla av att tid har förflutit fastän alla delar är samtida.³³ Jag kommer att resonera kring detta i följande kapitel där jag analyserar de utvalda artiklarna utifrån denna företeelse.

²⁷ C. Long, *Josef Frank: Life and Work*, The University of Chicago Press, Chicago, 2002. S. 3–4

²⁸ Long. 2002, S. 193.

²⁹ Long. 2002, S. 198

³⁰ Long. 2002, S. 259.

³¹ Long. 2002, S. 196

³² Long. 2002, S. 197 (fig. 182). Digitalt hämtad från <https://www.svenskttenn.com/se/sv/magasin/langt-ifran-lagom/>. Hämtad 2022-12-22. Källhänvisning från Long (2002).

³³ Long, 2002, S. 97

Figur 1. Vardagsrum I. Utställning på Liljevalchs Konsthall, Svenskt Tenn i Stockholm, 1934. Estrid Ericsons arkiv, Stockholm.

Kreatören - Camilla Thulin om statusmarkörer

Diskursen kring Josef Frank och legitimitet kan ses i en intervju med klädesdesignern Camilla Thulin. I en artikelserie i DN kallad *Pengar och position*, publicerad i juli 2022, utfodrar Thulin nio punkter som betingar status i Stockholm. I två av dessa nio punkter nämns Josef Frank:

Väggarna: Lägenheten målas sedan ofta i vitt, salviagrönt eller ljusgrått. Någonstans kan de ljusa färgerna brytas av med en ”våldsamt” tapet från Josef Frank eller Liberty. Svenskt Tenn: Inredning från Svenskt Tenn är en tydlig statusmarkör. Ljusstaken Vänskapsknuten är en klassiker, liksom tyger och möbler från Josef Frank som säljs hos Svenskt Tenn.³⁴

Thulin nämner även:

Är det inte vitt är det superljus salviagrönt, eller superljus grå. Det är liksom inte mörkt karmosinröd. Sedan vågar du tapetsera en vägg med en våldsamt tapet som man känner igen. Det kan vara en Liberty-tapet, eller allra helst en Josef Frank-tapet.³⁵

Thulin menar att hon är uppvuxen i en bohemisk överklass och att hon växte upp i ett hem med möbler från tidigare sekel. Hon köper sina kläder på second-handkedjan Myrorna och diskar ur plastpåsar för att spara dem. Denna asketism kan vara ett tecken på det Bourdieu anser är den dominanta klassens självpåtvingade återhållsamhet.³⁶ Listan är möjligtvis underbyggd på bakhåll från det Bourdieu kallar den dominerande klassen, den bohemiska överklass som Thulin påstår sig tillhöra. Att tillskriva tapeten som våldsamt skulle kunna indikera att värdeomdömet förmedlar denna som *vulgär*, vilket synes vara typiskt för den estetiska distansering som företräds av legitima agenter.³⁷ Författarna till artikeln har utnämnt Camilla Thulin till expert på vad som anses vara god smak och de fallgropar som inte utgör det. Thulin menar på att det *allra* helst ska vara en tapet av Josef Frank - något som kan uppfattas vara den största fallgropen i sammanhanget.

³⁴ I. Yttergren och R. Turesson, ”Här är prylarna som signalerar status i Stockholm”, Dagens Nyheter, publicerad 4 juli 2022, <<https://www.dn.se/ekonomi/har-ar-prylarna-som-signalerar-status-i-stockholm/>>. Hämtad 2022-11-15.

³⁵ Thulin i intervju. *Här är prylarna som signalerar status i Stockholm*, 2022.

³⁶ *Self-imposed constraint*, Bourdieu, 1994. S. 254.

³⁷ Bourdieu. 1994. S. 34.

Under en bild håller Thulin en ljusstake, *Vänskapsknuten*, där det står att hon äger två av denna modell vilken hon framhåller som en statusmarkör.³⁸ I bilden bär Thulin ljusstaken likt en törnekrona. Att sätta något på huvudet skulle kunna likna en rolig hatt - en estetisk distansering och en smak som inte tar sig själv på allvar. Hon utelämnar information om föremålets proveniens, till exempel genom arv från en förälder eller farfadren. Men även om ljusstaken *Vänskapsknuten* är förvärvat av Thulin själv, antingen på auktion, från butiken Svenskt Tenn eller införskaffad på en loppmarknad, blir läsaren påmind om Thulins bakgrund. Under bilden står det finstilt: ”Folk som alltid har haft pengar har en annan smak”.³⁹ I detta sammanhang skulle endast ett multipelt föremål av Frank indikera på en

Figur 2.

alltför stor kostnad gällande prisnivån för till exempel Thulin. På så sätt kan ytterligare ett förvärv således tala för en legitim smak, eftersom det inte skulle ses inspirerat av ett enskilt, pedantiskt förvärv och eventuellt anklagas vara ett uttryck för varufetischism. I detta resonemang kan det tänkas vara den varufetischism som den ekonomiska fraktionen förkastar för att inte själva synas som eventuella uppkomlingar.

I listan ger hon vidare exempel på att Svenskt Tenn och Josef Franks samt att väskor i tyger av Frank är tydliga statusmarkörer.⁴⁰ Det är oklart för läsaren om hon menar att det antingen är uppkomlingar (pedanter) eller individer med legitimitetskapital som införskaffar föremål formgivna av Frank. Motstridigheten är svårgenomtränglig - vill Thulin förmedla sig själv som en legitim agent eller en dominerad agent? Finns det möjligtvis en estetisk uppdelning mellan att välja en tapet av Frank hellre än att förvärva ett multipelt föremål av honom?⁴¹ Enligt Thulin bygger status både på vad som anses vara god smak och vad ekonomiskt välbemedlade människor uppvisar för köpbeteenden. Artikeln är dessutom publicerad i DN:s ekonomikategori och inte kultursidorna, vilket tyder på att statusprylar i detta fall är associerade till ett

³⁸ Thulin i intervju. *Här är prylarna som signalerar status i Stockholm, 2022.*

³⁹ Thulin i intervju. *Här är prylarna som signalerar status i Stockholm, 2022.*

⁴⁰ Thulin i intervju. *Här är prylarna som signalerar status i Stockholm, 2022.*

⁴¹ *Multipel* – tillverkad i en obegränsad upplaga.

ekonomiskt kapital hellre än ett kulturellt likt de motsvarande fraktionerna. Frågan uppstår om Thulin menar att Josef Franks formgivning är god design eller bara "statusprylar"? Är de både och? Thulin kan tänkas mena att Josef Franks tapeter eller tyger är att göra anspråk på legitim smak eftersom denna typ av förvärvande kännetecknas av personer som i sitt vuxna liv har förvärvat ekonomiskt kapital och kommit att tillhöra den ekonomiska fraktionen. Samtidigt är det tveksamt ifall dessa agenter har ett habitus som tillskrivs som dominerande eftersom ett habitus hemmahörande i de dominanta klasserna bestäms av födslorätt, i vilket fall ett aristokratiskt habitus. I likhet med Franks ideal om *accidentism* kan dessa legitima anspråk utgöra den grundval i form av en smak som alltid har funnits till – som inte är nyförvärvad och som har sluppit dit av tillfälligheter, till exempel genom arv. Thulins åsikter förhåller sig till Bourdieus pedantiska disposition – en slags skolastisk bildning av Svenskt Tenn eller Josef Frank. Emellertid står det i artikeln att "(det) finns en speciell butik som är ett säkert kort för den som vill att inredningen ska skicka ut signaler om välstånd".⁴²

Artikelförfattarna frågar Thulin ifall det finns en skillnad mellan "folk som har kommit upp sig", det vill säga uppkomlingar tillhörande den ekonomiska fraktionen och "folk som alltid har haft pengar". Thulin svarar att det senare innehar *ärvda möbler* och *antikviteter*.⁴³ Vidare tillägger hon att dessa agenter tycker att en äldre R12:a (en segelbåt) eller en gammal Riva (motorbåt) i trä är att föredra framför en stor, modern motorbåt. Att hon säger sig veta detta tyder på att hon har förvärvat en legitim kunskap om vad den dominerande klassen uppvisar för beteenden. Det delger misstanken eller möjligheten att hon själv besitter ett högborgerligt habitus. Senare menar hon att det finns en likriktning i det svenska samhället och att detta beror på att svenskar är uppfostrade i *kollektivsamhället*.⁴⁴ Detta är intressant eftersom det ger fog för resonemang kring hur svenskar uppvisar för köpbeteenden.

Enligt Gustavsson skulle Thulin falla under kategorin *textilkonstnär*, en del av den dominanta klassen som tillhör den kulturella fraktionen. Thulin står alltså med ena foten i den legitima, dominerande klassen samtidigt som hon är utanför de anspråk som agenter i den pedantiska dispositionen gör. Thulin nämner sedan i artikeln att uppkomlingar som förvärvat ekonomiskt kapital "(inte) riktigt vet om Svenskt Tenn är snyggt eller inte" eller att dessa agenter inte visste vad Svenskt Tenn var innan.⁴⁴ Thulin verkar beskriva misstanken om en agent som inte är säker i sin egen smak och förlitar sig på kollektivsamhällets smakdiktat. Därför kan inköp av Franks formgivning indikera på pedantisk disposition och det kan också

⁴² Thulin i intervju. *Här är prylarna som signalerar status i Stockholm, 2022.*

⁴³ Thulin i intervju. *Här är prylarna som signalerar status i Stockholm, 2022.*

⁴⁴ Thulin i intervju. *Här är prylarna som signalerar status i Stockholm, 2022.*

indikera tillfället då agenterna antog sig den pedantiska dispositionen genom sitt förvärvade ekonomiska kapital. Thulin gör det klart att de som gör anspråk på legitim kultur inte har ”växt upp med Svenskt Tenn” och därför söker de förvärva en legitim kultur.

Enligt Bourdieu bygger grundvalen för pretention på att känna igen distinktionen i symbolprodukter. Dessa vidmakthålls genom strategier att erövra det, även om det ingår i en bluff eller imitation, vilket har inspirerat förvärvandet och blivit implicit vulgärt. Pretentionen eller strävan efter ett förvärv hjälper paradoxalt till att ingjuta ett symboliskt värde i kulturprodukter men hotar samtidigt också de dominanta fraktionerna med förlorade distinktionsprofiter vilket för en ändlös kamp i de dominanta fraktionerna som tvingas befästa nya egenskaper för att markera sin egen sällsynthet och goda smak i symbolprodukter.⁴⁵ Thulin verkar således ha åsikten att Franks formgivning ingår i en nedärvd, god smak vad gäller den formgivning som angår möbler men inte hans tapeter.

Eftersom Thulin uppvisar kännetecknen på ett borgerligt habitus kan hon tänkas vilja särskilja sig från för att inte förväxlas med den ekonomiska fraktionen dvs. uppkomlingarna. Bourdieu menar i likhet att det är typiskt för legitima agenter att legitimera sin smak genom att avvisa andras.⁴⁶ Paradoxalt råder det ett brott att fullkomligt distansera sig från uppkomlingarnas beteenden eftersom det befogar en kritik av snobbism, vilket i sig skulle vara ett tecken på att vara en bluff dvs. ej legitim. Enligt SAOB är en snobb 1) en person som fjäskar för och efterapar de förnäma eller rika 2) som vill betraktas så som en betydelsefull person.⁴⁷ Att vara en snobb kan infinna sig i den som anser sig ha en privilegierad tillvaro men som inte har kunnat realisera det, till exempel genom ett ekonomiskt kapital. Således tvingas Thulin skydda sitt kulturella kapital eller kännedom om kulturella värden, däribland symbolprodukter. Thulin uttrycker därför ingen anledning att avfärda uppkomlingens köpbeteenden, utan titulerar Franks formgivning som statusprylar.

Thulin bevisar sig som varken dominerad eller att tillhöra de dominerande klasserna. Hon har av egen hävd etablerat sin position som en bohemisk överklass. Det är i legitimitetens sammanhang suspekt på grund av att hon hävdar sin tillhörighet. Således indikeras ett borgerligt habitus men inte ett aristokratiskt. Thulin anser sig stå över tvivel kring sitt habitus och ser sig själv som en obrydd aristokrat som med legitimitet, övertygelse och trygghet i denna dikterar

⁴⁵ “Pretension, the recognition of distinction that is affirmed in the effort to possess it, albeit in the illusory form of bluff or imitation, inspires the acquisition, vulgarizing, of the previously most distinctive properties, it thus helps to maintain constant tension in the symbolic goods market, forcing the possessors of distinctive properties threatened with popularization to engage in an endless pursuit of new properties through which to assert their rarity.”, Bourdieu, 1994. S. 251–252.

⁴⁶ Bourdieu, 1994 s. 56.

⁴⁷ *Snobb*, ord. Svenska Akademiens Ordbok. Spalt S 8154, band 28, 1980. <https://www.saob.se/artikel/?unik=S_08019-0236.z5SI>. Hämtad 2022-12-05.

vad som utgör den pedantiska dispositionen i förvärv av Franks formgivning. Att hävda sin självpåtvungade återhållsamhet kan också ses som att undvika att förstå sig kring sitt habitus och bli konfronterad av motsatsen. Enligt Boréus och Bergström kan dock regler för “vett och etikett” i detta sammanhang vara kännetecknande på övertygelsen om sin makt.⁴⁸

Att förvärva Josef Franks tapeter kräver således mindre av ett kulturellt kapital till fördel för ett ekonomiskt kapital enligt Thulin. Hon gör anspråk på att vara en *mondain* och strävar eventuellt efter att söka erövra ett aristokratiskt habitus samtidigt som hon distanserar sig från den pedantiska dispositionen. De legitima kulturprodukterna anser Thulin sig ha vuxit upp med bland övriga kulturprodukter, vilket befäster hennes borgerliga habitus. Således är hon dels en konsument i vad som inbegriper ett kulturellt och ett ekonomiskt kapital utan att tillhöra den dominerade, pedantiska dispositionen.

⁴⁸ Boréus & Bergström, s. 11.

Intendenten - Tom Österman

(Östermalmsborna) har en mer traditionell inredningssmak som präglas av gamla anor och traditioner. Många som bor på Östermalm är födda där och man inreder gärna så som man alltid gjort, men kryddar gärna till det med något samtida konstverk från något av de många lokala konstgallerierna. God smak och klass är viktigt och Svenskt Tenn är själva essensen av detta.⁴⁹

Artikelförfattarna frågar intendenten Tom Österman ifall inredningssmaken skiljer sig mellan stadsdelarna Östermalm och Södermalm i Stockholm. Österman berättar i artikeln att de mest populära sökorden via *Auctionet* för agenter bosatta på Östermalm var *Svenskt Tenn* samt *Josef Frank*. Artikeln är en så kallad *advertorial*, ett betalt reklamutrymme som ser ut som en redaktionell text. Insikten kan ge utdelning om vilka kommersiella syften som artikeln har publicerats i. Lagerlings är dessutom en mäklarfirma som innehar stora marknadsandelar på Östermalm och säljer uteslutande våningar i området.⁵⁰

Att upprätthålla en bild av Svenskt Tenn som ett tecken på god smak tilltalar de *agenter* med en ekonomi som överensstämmer med den prisbild som föremålen betingar. De lägenheter som erbjuds på Östermalm har tillika höga fastighetspriser med en snittvärdering på 106 931 kr/kvm.⁵¹ Denna prisbild gällande fastigheter och lägenheter betingar relativt samma höga prisbild som Josef Franks föremål då snittvärderingen på en soffa formgiven av Josef Frank är i ett spann mellan 20–70 000 kr på *Auctionet*.⁵² Detta utgör en hög prisbild och torde således vara otillgänglig för en majoritet. Utifrån detta perspektiv kan Franks formgivning tillskansas enligt en pedantisk disposition.

Österman befäster att boende på Östermalm präglas av gamla anor och traditioner och att en överlägsen del bor på Östermalm samt är födda där. I egenskap av auktionsintendent förespråkar Österman Svenskt Tenn och följaktligen Josef Franks formgivning som en legitim, nedärvd smak som överensstämmer med den bild Lagerlings uppvisar av Östermalm. Detta bestyrker att ett högt ekonomiskt kapital måste finnas med en kulturell fraktion för att medföra ett legitimt, högborgerligt habitus. Gustavsson påpekar att butiken Svenskt Tenn är belägen på Strandvägen 5 A som är en adress på Nybroplan på Östermalm.⁵³

⁴⁹ Östermalmsredaktionen, "Skiljer sig designsmaken mellan Söder och Östermalm?", *Lagerlings* [webbida], 23 april 2018, <https://lagerlings.se/stories/skiljer-sig-designsmaken-mellan-soder-och-ostermalm/>. Hämtad 2023-01-05.

⁵⁰ "Lagerlings är den enda mäklaren som uteslutande är specialiserad på Östermalmsvåningar. Eftersom vi varje år förmedlar fler hem på Östermalm än någon annan mäklare har vi kunnat bygga upp marknadens starkaste spekulantregister." <https://lagerlings.se/kontakt/om-oss/>. Hämtad 2022-12-15.

⁵¹ Svensk Mäklarstatistik, Östermalm. "Snittpris i stadsdelen Östermalm", *Mäklarstatistik.se* [webbida], <https://www.maklarstatistik.se/omrade/riket/stockholms-lan/stockholm/ostermalm/>. Hämtad 2022-12-27.

⁵² "Senast klubbat" på sökorden "Josef Frank". December, 2022, *Auctionet.com*. Hämtad 2022-12-12.

⁵³ Gustavsson. S. 150.

De dominanta klasserna har i egenskap av kulturell fraktion vidmakthållit sin status baserat på symboliska tillgångar. Den kulturella fraktionen lämnar kulturprodukter som har blivit spridda till en bredare publik och förlorar således sitt särskiljande värde i egenskap av statusföremål.⁵⁴ På Svenskt Tenn hade Frank förlorat distinktionsprofit då den kulturella fraktionens kundkrets avtog men vann nu mellan 1930–1950-talet desto större framgångar hos den ekonomiska fraktionen. Detta kan bero på att Josef Franks formspråk mellan 30-talet till 50-talet ansågs desto mindre intellektuell under funktionalismens normer. Samtidigt ansågs Frank ha blivit för alltför etablerad, föreslår Gustavsson.⁵⁵

Gustavsson har undersökt Svenskt Tenns såldböcker och visar att andelen av den ekonomiska fraktionens kunder för Svenskt Tenn mellan 1947–1948 är större jämfört med den kulturella fraktionen.⁵⁶ Svenskt Tenn hade en ”hög närvaro av läkare, tandläkare, arkitekter, advokater och civilingenjörer.” Dessa professionsgrupper, menar Gustavsson, hade långa utbildningar och höga löner vilket medförde att de kunde införskaffa sig möbler från den exklusiva möbelmarknaden medan den dominerade klassen lyser med sin frånvaro vilket torde ha ändrats i dagens samtid.⁵⁷ Gustavsson förklarar att Josef Franks möbler efter dess påbörjan förlorat sina distinktionsprofiter. Den ekonomiska fraktionen, som tillägnat sig inköp av Josef Franks möbler har till följd förlorat sitt implicita, särskiljande värde då den förlorat sin gunst hos den kulturella fraktionen. Denna distinktionsprofit kan föregås med ett exempel hos en samtida auktionsmarknad då *Apskåpet*, formgiven 1941 av Josef Frank, gick ut på auktion på Bukowskis den 17 november, 2022. Finansmannen och företagsledaren Axel Wenner-Grens familj tillgår som proveniens. *Apskåpet* anses vara en specialbeställning.

Skåpet förvärvades på Svenskt Tenn till säljarens föräldrar en tid efter att de gifte sig (ca 1936). Föräldrarna var båda mycket intresserade av konst och kultur, mamman arbetade med silversmide och fadern som var advokat kom bland annat att arbeta för UNESCO och WHO i Kongo, Persien och Korea.⁵⁸

Apskåpet blev sedermera den dyraste, svenska möbeln från 1900-talet någonsin. Budgivningen slutade på 3 200 000 kr (4 625 000 kr inkl. provision).⁵⁹ Att säljarens föräldrar beskrivs som ”intresserade av konst och kultur” visar på en vilja att legitimera den dominanta, ekonomiska

⁵⁴ Gustavsson, S. 147 f.

⁵⁵ Gustavsson, S. 154

⁵⁶ Gustavsson, S. 159

⁵⁷ Gustavsson, S. 154

⁵⁸ Okänd författare. *Apskåpet*, Josef Frank, formgivet 1941, *Bukowskis* [Webbsida], www.bukowskis.com. Hämtad 2022-12-29.

⁵⁹ S. Bourke, ”Nytt världsrekord för Josef Frank. Apskåpet sålt för 4 625 000 MSEK”, *MyNewsDesk* [Webbsida], Pressreleaser, www.mynewsdesk.com. Hämtad 2023-01-01.

fraktionen via en kulturell fraktion som återigen minner om en familj med inte bara pengar, utan även god smak. Den kulturella fraktionen anses därför stilbildande. Enligt Gustavsson hade över hälften av de ifrån de kulturella fraktionerna lämnat Svenskt Tenns kundkrets i mitten av 1940-talet.⁶⁰ Störst antal för kundkretsen ”direktörer” återfinns mellan 1947–1948, detsamma för professionsklassen *advokat* 1955–1956.⁶¹

Eftersom *Apskåpet* är formgivet 1941 och troligtvis en specialbeställning åt en förmögen person och vidare en familj existerar den tack vare dessa. Skåpet är ett unikat och då det aldrig har befunnit sig ute på marknaden, ägts av en annan person och därför inte devalverats behåller objektet distinktionsprofiten som torde ha betingat den höga slutsumman. Detta ger fog att resonera kring borgerlighetens senioritet och det antal generationer som förflutit sedan möbeln införskaffats, vilket dessutom var inom rätt tid då distinktionsprofiten var som störst och som dessutom föregås genom arv inom familjen. Den uppkomna ingenjören Börje Molin, som Gardell nämner, torde också erhålla någon distinktionsprofit i dagens samtid, eftersom tid ju har förflutit sedan hans införskaffande av möbler på Svenskt Tenn. Därtill när den kulturella fraktionen har hunnit lämna dessa symbolprodukter måste den ekonomiska fraktionen av egen hävd ofrånkomliggöra Franks formgivning för det dominerade skiktet genom att hänge sig åt den höga prisbilden och således skydda den från ytterligare en devalvering. Denna typ av förvärv kan göra anspråk på ett aristokratiskt habitus.

Österman menar att alla människor har en ”universal längtan” efter att höra till och att befinna sig i rätt kontext, vilket är oberoende av vilken stadsdel individen bor i. Vidare säger han att: ”(alla) vill uppfattas som lite speciella och unika” men trots detta ”inreder vi våra hem på samma sätt som alla andra i vår omgivning”.⁶² Detta påminner om Thulins åsikt om att svenskar är uppfostrade i kollektivsamhället och delar samma syn på statussymboler.

⁶⁰ Gustavsson, 2012. S. 154

⁶¹ Gustavsson, 2012. S.159 f.

⁶² Östermalmsredaktionen, ”Skiljer sig designsmaken mellan Söder och Östermalm?”, *Lagerlings* [webbsida], 23 april 2018, <https://lagerlings.se/stories/skiljer-sig-designsmaken-mellan-soder-och-ostermalm/>. Hämtad 2023-01-05.

Figur 3. *Apskåpet*, formgiven 1941 av Josef Frank.

VDn - Li Pamp

Li Pamp säger i en radiointervju att Frank är "älskad, efterfrågad och populär" och tilltalande för en ambassadör av den goda smaken.⁶³ Intervjuaren säger att Franks mönster har blivit synonymt med god smak, varpå denne frågar vad god smak egentligen är. Pamp understryker komplexiteten i frågan – vilket följs av att Pamp menar att Frank ska ha sagt att det som är "smakfullt blir tröstlöst tråkigt". Pamp citerar därefter ett latinskt idiom: "man ska inte tvista om vad som är bra".⁶⁴ Vidare diskuteras detta påstående genom att teoretisera den goda smaken. Pamp kommer sedan fram till att Franks formgivning har en verkshöjd, hantverksmässig balans och är vacker och intagande.⁶⁵ Dessa ordval påpekar Pamp är diffusa. De ter sig samtidigt subjektiva. Vidare säger Pamp:

Motsatsen till god smak, i inredningssammanhang, är kitsch, där det blir för mycket. Den goda smaken håller sig balanserad. (Frank) håller sig på rätt sida av gränsen och kombinerar sina flamboyanta⁶⁶ uttryck med en lågmäld hantverksmässighet. Med möblerna tror (jag) att han har funnit något slags perfekt, balanserat gränssnitt som är unikt för honom.⁶⁷

Att den goda smaken håller sig balanserad men samtidigt förhåller sig Franks formgivning som kitsch. Pamp säger senare att Frank inte är tillgänglig för alla vilket hon attribuerar till den höga prisbilden. Att Frank beskrivs som kitsch kan ses som en distansering från den goda smaken och ett försök att tillhöra den estetiska dispositionen. Vidare jämför Pamp Frank med Lill Lindfors och Carl Malmsten med Lill-Babs. Pamp förklarar med att dessa är folkära men att det endast är Lill-Babs som är riktigt folklig.⁶⁸

Pamp påpekar att Frank har "stora, grälla mönster" som angränsar till kitsch. Gustavsson menar att Svenskt Tenn från början tilltalade en kulturell fraktion genom sin avantgardistiska relation till Carl Malmsten. Efter ett par år kunde nu en "asketisk kulturelit" skönjas i Carl Malmstens kundkrets framför Franks blommiga möbler som nu talade till en "hedonistiskt orienterad ekonomisk elit".⁶⁹ Devalveringen av Josef Franks formgivning kan ha realiserats som en del av en revolt mot den återhållsamma, borgerliga fraktionen eller det kollektivsamhället som Thulin och Österman resonerar kring. Att omkullkasta

⁶³ "Josef Frank - Så blev han den goda smakens färgstarka företrädare", *Godmorgon Världen* [radioprogram], Sveriges Radio, 20 januari, 2017. <https://sverigesradio.se/artikel/6612770>. Hämtad 2023-01-07.

⁶⁴ Pamp i intervju, 2017.

⁶⁵ Pamp i intervju, 2017.

⁶⁶ *Flamboyant* – praktfull, skrikig, uppseendeväckande.

⁶⁷ Transkribering av Pamp, Li i radiointervju, 2017.

⁶⁸ Pamp i intervju, 2017.

⁶⁹ Gustavsson, 2012. s. 151.

distinktionsprofiterna är för den asketiska kultureliten en borgerlig distansering vilket Bourdieu menar är typiskt för en ung, borgerlig klass som inte ännu realiserat sin ekonomiska makt. Att låta symbolprodukterna devalveras blir således ett anspråk på ett aristokratiskt habitus.⁷⁰ Likväl fungerar det som ett taktiskt sätt att undanröja den ekonomiska fraktionens iögonfallande konsumtion och på så vis distansera sig från en uppkomling med högt ekonomiskt kapital.⁷¹ Den kulturella fraktionen låter devalveringen gå åt den ekonomiska fraktionen, vilken i sig försöker förhindra ytterligare devalvering år den dominerade klassen. Den revolt mot de smakdiktat som antingen vidmakthålls av den legitima kulturen och befrielsen genom kitsch, eller uppkomlingar med ekonomiskt kapital, befrielsen att införskaffa ett dyrt föremål och att föregås av den goda smaken vilken ligger i Franks lågmälda hantverksskicklighet och det flamboyanta formspråket. Accidentismens ideologi värdesätter inte att varje del anses smakfull och går därför i ärvandets praktik. Ifall föremålen anses vackra spelar mindre roll, då de likväl kan utgöra en praktisk funktion. Det minner om Thulins åsikt om att ingen riktig är säker på om Franks formgivning är snyggt.

En inredning som infinner det absolut smakfulla blir paradoxalt inte smakfullt då det ter sig alltför utstuderat och ökar misstanken att det inte är förvärvat över tid, generationer och tvärs över stilepoker. Det kan också visa på en mer komplex och intressant familjehistoria. Franks formgivning kan utgöra en slags garant i form av kollektivsamhällets ”smak som kan köpas för pengar”, men som samtidigt kräver rätt sorts förvärv enligt den legitima kulturen vilket väver samman Franks accidentism och den ackumulerade estetiken. Således är Pamps åsikt om Frank som kitsch något som tilltalar den borgerliga fraktionen och en smak som inte förlitar sig på konsekurerade smakdiktat.

⁷⁰ Bourdieu, 1994, S. 56 f.

⁷¹ Bourdieu, 1994, S. 56 f.

Inredningsarkitekten - Beata Heuman

I den svenska dokumentärserien *Hemma hos inredningsarkitekten*, 2022, besöker programledaren Ann Victorin och arkitekturhistorikern Mark Isitt inredningsarkitekten Beata Heumans hem. I det första avsnittet besöker de hennes nuvarande familjebostad i Hammersmith, London och hennes barndomshem.

Beata Heuman växte upp på Sireköpinge, ett säteri beläget strax utanför samhället Tågarp i Skåne. Sireköpinge säteri är ett anrikt gods där adelsätterna Thott, Ramel och von Schwerin kan räknas in i ägarlängden.⁷² Programmet ger en unik möjlighet att undersöka båda informantens hem och barndomshem utifrån en historisk och estetisk synvinkel. Heuman delger att hennes främsta inspiration i sitt arbete som inredningsarkitekt är Josef Frank. I avsnittet berättar hon:

Josef Frank har... När det kommer till inredning definitivt haft mest inflytande på mig. Innan man kan något om (Frank) så kan man titta på det han har skapat. Det var ändå ett tag sen nu och att hans mönster och möbler är så älskade, känns så moderna och spännande efter så lång tid... Det är otroligt inspirerande och jag tycker att han är ett geni som kunde skapa på ett sätt som fortfarande känns *fräsch*. Han var inte rädd för kitsch och fokuserade på den mer humana blandningen av olika känslor som får ta plats i ett hem.⁷³

Heuman understryker likt Li Pamp att Franks formgivning är älskad och att formspråket angränsar till kitsch. Hur den diskursiva attityden gällande god smak och kitsch anses förenliga nämns inte. Hon nämner dessutom inte *god smak* alls i avsnittet. Det kan tänkas bero på att hon står i den dominanta, kulturella fraktionen som inte behöver hävda sina smakdiktat.

Josef Frank ansåg att varje mästerverk bör angränsa till kitsch. ”Ifall människor finner charmen i kitsch så är det åtminstone ett genuint känslospel - varje konstverk ska tala till den legitima känslan och göra det till en meningsfull form”.⁷⁴ Heuman är således en agent med en smak som anses legitim och självständig - en smak som varken förlitar sig på den goda smakens diktat eller förvärvas via den pedantiska dispositionen som är ett uttryck för Bourdieus legitima seder. Hon nämner att innan man bör ha en uppfattning om formgivningens formspråk, vilket Li Pamp också nämner i den folkära attityden gentemot Frank och likt Thulin förhåller sig Heuman till den pedantiska dispositionen.

⁷² Nordisk familjebok, ”Konversationslexikon och realencyklopedi”, Projekt Runeberg [Webbsida], 1917. <http://runeberg.org/nfce/0353.html>. S. 665. Hämtad 2022-12-26.

⁷³ ”Beata Heuman”, *Hemma hos inredningsarkitekten* [TV-program], Avsnitt 1, säsong 1, SVT, 23 mars, 2022.

⁷⁴ Long. 2002, s. 250

Figur 4. Dagbädden *Wave Longue*, formgiven av Heuman. Klädd i Franks tyg *Mirakel*. T.h. avbildas golvlampan ”tre-spiralen”, modellnr. 2431, formgiven 1938 av Josef Frank.

Arkitekturhistoriken Isitt kommenterar att det återfinns stilistiska krokar i Heumans inredning på Sireköpinge säteri.⁷⁵ Ordvalet talar för en diskursiv förankring till Franks accidentism som på liknande sätt förenar olika stilar. I figur 4 ses en möbel formgiven av Heuman som är klädd i tyget *Mirakel* av Frank. Det kan signalera ett efterliknande av en möbel som ärvts och sedan tapetsrats i ett mer passande formspråk för vår samtid, något som Heuman påpekade (modernt och spännande). Därtill återfinns golvlampan som Frank även har formgivit, vilket möjligen bidrar till accidentismen. Gustavsson påpekar att huruvida Josef Franks möbler anses vara god smak beror på hur välavvägda de är mot andra möbler.

De som köpte möbler hos Svenskt Tenn i mitten av 1930-talet, då den ovan citerade kvinnan bekantade sig med den unga affärens avantgardistiska utbud, erhöll därför betydligt högre symboliska distinktionsprofiter än de som i likhet med Börje Molin köpte affärens väl inarbetade inredningsattiraljer trettio år senare. Om kulturellt mäktiga grupper inte deklasserar och lämnar spridda föremål kan de i kraft av sitt tolkningsföreträde ändra det legitima sättet att tillägna sig objekten.⁷⁶

Enligt Gustavsson är det viktigaste själva *helheten* och *sammansättningen av interiören*.⁷⁷ Fortsättningsvis föreslår Gustavsson att det innebär en låg status för agenter som införskaffar

⁷⁵ M. Isitt i *Hemma hos inredningsarkitekten*, 2022.

⁷⁶ Gustavsson, 2012. S. 148

⁷⁷ A-M. Sallerberg, *Avstånd och attraktion: om modets växlingar*, Carlsson bokförlag, Stockholm, 1987. S.100 i Gustavsson, 2012. S.148.

nya möbler till sina boenden och att vissa sociala grupper har försökt undvika inköp på den nyproducerade möbelmarknaden.⁷⁸ Att ha kännedom om hur välavvägd en interiör ska vara med Franks föremål är en implicit kunskap av den legitima kulturen.

Är Heuman en estet eller pedant? Å ena sidan kan hennes uppväxt på ett anrikt gods tala för den legitima kulturens förvärvande av god smak som Bourdieu åberopar genom den aristokratiska, legitima kulturen - arvegods av möbler som lämnats av forna generationer. Å andra sidan är det oklart ifall hon stammar från ovannämnda adelssläkter. Sireköpinge är trots allt den plats hon tillbringade sin uppväxt på och innehas av hennes föräldrar.

Om Heuman tar efter alla de seder som den legitima kulturen förser, besitter hon inte ett aristokratiskt habitus eller är den bluff eller imitation så pass övertygande att hon anses besitta ett aristokratiskt habitus enligt Bourdieu? Kan den estetiska dispositionen gällande Frank ligga i att använda sig av ett tyg i ett nytt sammanhang, medan en pedantisk disposition ligger i ett förvärv av ett multipelt föremål? Således använder Heuman Franks formgivning som ett redskap för att illustrera generationers förvärv och ett liv som har stannat innanför säteriets ägor, om än i hennes nuvarande familjeboende i London. I detta sammanhang skulle det tala för att hon befäster de legitima sederna och ett aristokratiskt habitus. Heuman skapar nya sammanhang för Franks formgivning och reproducerar Josef Franks *accidentism* som är ett sätt att söka förvärva det *ärvda* utan att faktiskt ha ärvt det - att destillera tid och bemästra tid utgörs av de legitima anspråken och är den grundval som Heumans konstnärliga scenografi består av.

⁷⁸ Gustavsson, 2012, S.148.

Avslutande sammanfattning

Uppsatsen har ämnat att svara på frågeställningarna: *Hur kan Josef Franks formgivning bidra till en legitimeringsprocess? Hur kan Franks formgivning ses som borgerligt eller aristokratiskt habitus? Och Vilka dispositioner tillämpas av den kulturella fraktionen och den ekonomiska fraktionen?* I min undersökning har jag identifierat olika dispositioner hos informanternas åsikter. Klädesdesignern Camilla Thulins åsikter om Frank visar att hon besitter ett borgerligt habitus samtidigt som hon tillhör den kulturella fraktionen, trots att hon har uppvisat en pedantisk disposition vilket strävar efter ett aristokratiskt habitus. Tom Österman företräder den ekonomiska fraktionen och den pedantiska dispositionen liksom Li Pamp. Beata Heuman företräder den estetiska dispositionen och ett aristokratiskt habitus, vilken är det förvärv som påför ett aristokratiskt ackumulerande och den legitima kulturens seder.

För att ingjuta Josef Franks formgivning som en del av den legitima kulturen krävs en kännedom om hur pass välavvägd en interiör med Franks formgivning är. Den kulturella, dominanta fraktionen överger symbolprodukter som förlorat distinktionsprofiter till förfogande för den breda massan och den ekonomiska, dominanta fraktionen. För att inte devalveras ytterligare skapar den ekonomiska fraktionen ouppnåeliga förvärv och prisbilder för den dominerade klassen som saknar både ekonomiskt och kulturellt kapital. Josef Franks formgivning blir på så sätt ett redskap för den dominanta, ekonomiska fraktionen att få tillskansa sig den kulturella fraktionens smakdiktat. På så vis kan den anföra en implicit stilbildning som de nya företrädarna för den goda smaken och fortsatt inspirera till de dominerade klassernas pedantiska disposition. Således är ett aristokratiskt habitus målet för den ekonomiska fraktion som förvärvar Josef Franks formgivning genom den pedantiska dispositionen.

Den kulturella fraktionen har på så vis övergett Franks formgivning i olika utsträckning åt den ekonomiska fraktionen. Den ekonomiska fraktionen behåller distinktionsprofiter som åläggs unikat så som *Apskåpet*. Detta var formgivet under tiden då distinktionsprofiten var som högst under 1930-talet. Den kulturella fraktionen företrädd av Heuman räknar också in högre distinktionsprofiter i Franks textilier som tapetserats på möbler. För att utveckla arbetet som jag har utfört hade jag kunnat ta del av samtidens såldböcker på Svenskt Tenn i anslutning till de som återfinns i undersökningen. På så sätt kan man fastställa vilka professioner och socialgrupper som införskaffar föremål av Josef Frank idag och utveckla resonemangen statistiskt, för att på så vis kunna göra ytterligare jämförelser.

Källförteckning

Tryckta källor

Bourdieu, Pierre. *Distinction: A Social Critique of The Judgment of Taste*. Routledge, London (1979). I översättning till engelska av Richard Nice. Tredje upplagan, 1994.

Gesser, Bengt ”Förord”, i P. Bourdieu, *Kultur och Kritik. Anföranden av Pierre Bourdieu*, 1984. Översatt till svenska av J. Stierna, andra upplagan, 1991, Daidalos, Göteborg.

Gustavsson, Martin (2012), Det gäller att klass. Möbelkonsumenter hos Svenskt Tenn och Carl Malmsten, 1935–1955, s. 147–165 i Bjurström, Erling et al. (red.), *Senmoderna reflexioner. Festskrift till Johan Fornäs*, Linköping University Electronic Press, Linköping.

Long, Christopher. *Josef Frank: Life and Work*. University of Chicago Press, Chicago, 2002.

Bergström, Göran & Boréus, Kristina. *Textens mening och makt: Metodbok i text och diskursanalys*, andra upplagan, Studentlitteratur. Lund, 2005.

Elektroniska källor

”Beata Heuman”, *Hemma hos inredningsarkitekten* [TV-program], Avsnitt 1, säsong 1, SVT, 23 mars, 2022.

Lundström, Sara. D-uppsats i Medie och kommunikationsvetenskap. *Borgarklassens diskreta stil*, 2012. Umeå universitet. Länk:

<https://www.divaportal.org/smash/get/diva2:540085/FULLTEXT01.pdf>

Pamp, Li i radiointervju. *Josef Frank - Så blev han den goda smakens färgstarka företrädare*. Godmorgon Världen, Sveriges Radio. 20 januari, 2017.

<https://sverigesradio.se/artikel/6612770>. Hämtad 2023-01-07.

Yttergren, Ida och Turesson, Roger, ”Här är prylarna som signalerar status i Stockholm”, *Dagens Nyheter*, publicerad 4 juli 2022, <<https://www.dn.se/ekonomi/har-ar-prylarna-som-signalerar-status-i-stockholm/>>. Hämtad 2022-11-15.

Östermalmsredaktionen, ”Skiljer sig designsmaken mellan Söder och Östermalm?”, *Lagerlings* [webbsida], 23 april 2018, <https://lagerlings.se/stories/skiljer-sig-designsmaken-mellan-soder-och-ostermalm/>. Hämtad 2023-01-05.

von Mentzer, Cecilia. "Läcker färgfest hos Beata Heuman – kika in", *Elle Decoration* [Webbsida], 1 mars, 2021, <https://www.elle.se/decoration/lacker-fargfest-hemma-hos-arets-inredare-beata-heuman-kika-in/7329260>,. Hämtad 2022- 12-26.

Heuman, Beata, tyget "Mirakel" av Josef Frank tapetserat på möbeln "Wave Longue", formgiven av Heuman, Beata. Beata Heuman Ltd. [Webbsida], Products, <<https://shoppa.beataheuman.com/products/wave-longue>>. Hämtad 2022-12-26.

Bildförteckning

1. Digitalt hämtad från <https://www.svenskttenn.com/se/sv/magasin/langt-ifran-lagom/>.

Hämtad 2022-12-22. Källhänvisning till Estrid Ericsons arkiv från Long Long, S. 197 (fig. 182), 2002.

2. Digitalt hämtad från <https://www.dn.se/ekonomi/har-ar-prylarna-som-signalerar-status-i-stockholm/>. Hämtad 2023-01-07.

3. Digitalt hämtad från: <https://www.bukowskis.com/sv/auctions/644/408-josef-frank-apskapet-tapetserat-med-kolorerade-gravyrer-med-apor-firma-svenskt-tenn-ca-1941-modell-1140>, Bukowski Auktioner AB, 2022. Hämtad 2023-01-01.

4. Digitalt hämtad från: <https://shoppa.beataheuman.com/products/wave-longue>.

Möbeln *Wave Longue*, formgiven av Heuman, Beata. Hämtad 2023-01-08.